

Fél éve sincs, hogy az Írószövetség kezdeményezésére megindult az *Olvasó népért* mozgalom. Hosszú távú programjának eredményeiről korai volna még beszélni, de egy hatása mindenestre máris mutatkozik: sokan *írunk és beszélünk* mostanában az olvasásról. Mint a *Kritika* legújabb számában Kenyeres Zoltán megjegyzi, ezekben az írásokban és beszélgetéseinkben (az írószövetségi vitákon és a sajtóban egyaránt) ismét felütötte a fejét a *mennyiség és minőség eszméjének régi, hamis ellentéte*.

Ne keressünk egyszerre két nyulat, elégedjünk meg egyelőre a mennyiségi fejlődéssel, tünjenek el az olvasási térképről a *fehér foltok*, ma még csak minden negyedik ember olvas rendszeresen — hallani gyakran. Fehér foltok valóban vannak, nem is kis számban. A többi között erre hívja fel a figyelmet a SZOT elnökségének az *agitációs, propaganda és kulturális nevelőmunka fejlesztéséről* hozott határozata is. Milliókra tehető a nem rendszeres olvasók száma, nagy tömegek nem járnak színházba, nem hallgatói az igényes zenének — állapítja meg a határozat. Különösen a munkásosztály és a parasztság határterületén élő tömegek, elsősorban a bejárók és csökkenő mértékben a szálláslakók között nagy a művészi igénytelenség.

Az is kiviláglik azonban a határozatból, hogy nem *akármilyen* szempontú közönségtágitásról van szó. Amikor a SZOT a dolgozók képviselésében „a szocialista művészetek mecénásának, erkölcsi, anyagi támogatójának” szerepét vállalja, azt is kinyilatkoztatja, hogy ebben az *ideológiai harc hazai és külföldi tapasztalatai* is közrejátszanak. Hogy mindenekelőtt a nagy tömegekhez szóló értékes *szocialista-realista* alkotásokat és a *humanista elkötelezettségű*, művészileg színvonalas műveket kell támogatni, nem pedig az egyes életrajzi regényekben, de más műfajokban is terjeszkedő kispolgári szellemiséget, a bestseller irodalommal és kommersz műfajokon nevelkedett rétegek igényeit. Mindezek, tehát mennyiségi és minőségi tényezők *együttes* felmérése alapján tűzi ki célként a SZOT a dolgozók művészeti és ízlésszerű igényének rendszeres kultúr-szociológiai tanulmányozását.

Ugyanerre az eredményre jut említett cikkében Kenyeres Zoltán is, de hozzá-

Két nyúl — vagy egy sem

teszi, hogy a film, a rádió, a televízió, tehát egy új audiális és audiovizuális művelődés korában az „olvasó” fogalma nem szűkíthető a szoros értelemben vett hagyományos literátus formákra, az irodalom hatósugarának megnagyobbtításában pedig rendkívüli jelentősége van az említett tömegszórakoztató és kommunikációs műfajoknak. A lektűr-olvasóból nem biztos, hogy előbb lesz a komoly irodalom barátja, mint a televíziózóéból — írja. Nem egyszerűen arról van tehát szó, hogy minél nagyobb közönség olvasson, hanem, hogy *mit olvas, mit hallgat és mit néz*.

Mindezek a kérdések fokozottan jelentkeznek a *növekvő szabad idő* következtében. S ezen belül különös aktualitással vetődnek fel éppen most, az ősz beálltával, amikor a többlet-szabadidő hasznos leköltésében egyre kevesebb szerepet játszanak a szabadtéri formák (üdülés, kirándulás, természetjárás), s előtérbe kerül a *potenciális olvasók (hallgatók, nézők) becapcsolásának, művelésének lehetősége*.

Kultúr-szociológiai tanulmányozásról beszél a SZOT határozata. Ezzel s az Olvasó népért mozgalom első lépéseivel egy időben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Olvasószociológiai vizsgálatok című tanulmányosorozatában megjelent *Halmai Istvánné* érdekes statisztikai összeállítása: A korszerűség néhány tartalmi jegyének vizsgálata a 37. sz. könyvtárban. A vizsgálat abból indult ki, hogy a korszerű műveltség egyik fontos feltétele a *többirányú érdeklődés*. Könyvtárainkban az úgynevezett szakbarbárság veszélye lényegesen kisebb, mint a szépirodalmi egyoldalúság veszélye — írja a szerző. A vizsgálatok céljából éppen ezért a „többkönyvű” olvasók egy meghatározott csoportját szűrte ki: *a szépirodalom és a természettudomány iránti érdeklődés összhangjának* kérdését vizsgálta.

A könyvtár négyezer olvasója közül százhuszonkettő olyan volt, aki egy meghatározott, háromhónapos időszakban, a szépirodalmi könyvek mellett legalább három ízben természettudományos könyvet is kölcsönzött. 'Gazdag táblázatos

anyag mutatja ki ennek a részletesen elemzett 122 olvasónak származási, életkor, nem, iskolai előképzettség szerinti összefüggéseit az általuk kikölcsönzött mintegy 2000 művel. Néhány következtetésre külön is felhívom a figyelmet.

Már maga az a körülmény, hogy négyezer olvasóból mindössze 122 felelt meg a kitűzött követelménynek, azt mutatja: *a rendszeresen könyvtárhoz olvasók között sem beszélhetünk a sokoldalú érdeklődés harmóniájáról*. A kérdés azonban sokkalta bonyolultabb ennél, még a kiszemelt 122 olvasó esetében is. A szépirodalmi és természettudományos érdeklődés aránya önmagában csak *formai* ismerve a korszerűségnek. Mint a szerző megjegyzi: egy Jósika-, egy Eötvös- és egy Balzac-regény három Adamson-típusú (Elza oroszántörténetek) könyvvel párosítva még aligha jelent korszerűséget. *A mennyiségi arányok* tehát még mit sem mondanak a korszerű műveltség *tartalmáról*.

A szóban forgó, viszonylag harmonikus érdeklődésű 122 olvasó által kölcsönzött könyvek aránya: szépirodalom 36, természettudomány 39, társadalomtudomány 25 százalék. Igen ám, de ez az összefoglaló arányszám olyan eltolódásokat is takar, hogy például a természettudományos könyvek között kimagasló mennyiségben szerepelnek az *Univerzum-kiadványok* és az *állatregény műfaját* súroló *könyvek*, a „társadalomtudományi” könyveknek pedig csaknem egyharmada az *út-leírásokból* kerül ki. Mind a természettudomány, mind a társadalomtudomány tehát főként átmeneti, *szépirodalmi-ismetterjesztő formában* népszerű. A népművelés szempontjából különleges figyelmet érdemelnek ezek a határműfajok. Fokozza az ismeretterjesztő irodalom adósságait az a feltűnő körülmény, hogy az általános iskolai, alapfokú ismereteket nyújtó természettudományos olvasmányoknak a kiadvány szerint *alig több mint 15 százaléka tekinthető korszerűnek*.

Figyelemre méltó, hogy a kikölcsönzött szépirodalmi könyvek csaknem háromnegyed része XX. századi. Ugyanakkor azonban az is, hogy a polgári realiz-

mus alkotásait lényegesen többen olvasák, mint a szocialista eszmésű szép-irodalmat, s ez utóbbit belül viszonylag kevesebben érdeklődnek a hazai, mint a külföldi könyvek iránt.

A legolvasottabb szépírók között *Zola, L. Tolstoj, France, Gárdonyi, Jókai* után csak hatodik helyen áll ma élő magyar író, *Passuth László* (... 13. *Palotai Boris, 14. Veres Péter* ... 18. *Berkesi András, 19. Fekete István*).

Ne firtassuk most, hogy egyetlen könyvtár olvasóinak analízise mennyire általánosítható. Kiinduló bázisnak mindenestre alkalmas. Körülbelül ezt a képet mutatja hát a rendszeresen olvasó s ezen belül is a legkiegészültebb, többoldali érdeklődő könyvtári törzsközönség.

Említett tanulmányában Kenyeres Zoltán egy új *olvasó elit* kialakítását tekintti alapvető szükségletnek. Ez az elit lenne mintegy az élesztő, amely a vulgáris izlés és a sznobizmus szélsőségei helyett egy harmonikusabb kulturális állapot irányába mozgósítaná a nagyközönséget. Ahol a „magas” kultúra tábora nem fejlődik kellő gyorsasággal — írja Kenyeres —, ott a tömegkultúra fejlődése is lelassul egy idő után. Megszívlelendő szavak.

Csak éppen elgondolkodik az ember. Arról, hogy „két nyúl”, meg arról, hogy talán egy sem. S a fehér foltokról, amelyek vannak; egy kicsit lám, ott is, ahol legkevésbé várnánk, a törzsközönség sorában. S arról, hogy a Szabó Ervin Könyvtár említett vizsgálata csak a szoros értelemben vett *olvasás* szociológiai elemzésére terjed ki; *a film, a rádió, a televízió közönségének hasonló mélységű vizsgálatára még nem, vagy alig látunk ilyen kezdeményezést*. Meg arról, hogy irodalmi folyóirataink alapjában már igen régen, sok év óta a Kenyeres Zoltán által kívánt olvasói elit (olykor talán *na-gyon is az elit*) kimunkálásán fáradoznak — de egyetlen olyan irodalmi orgánusról sem tudok, amely azokhoz szólna, *akikből* ezt az elitet fel kellene nevelni.

Kérdések, amelyek válasza várnak. S amelyekre szépen sorjában meg is próbálunk majd válaszolni a *Magyar Hírlap* hasábjain. E munka kerekasztalához hívjuk meg az olvasókat — s mindenkit, akit illet.

Papp Anfal